

– Det virker åpenbart at vi kommer til å snakke mye med *ting* i framtida. Men dersom det bare er jeg med min østlandsdialekt som blir forstått, da er det noen som har svikta.

ERIK BOLSTAD

Data som duger på norsk

Det offentlige Norge forvalter store mengder verdifulle data som kan brukes til å utvikle teknologi på norsk. – Dette er skattefinansierte ressurser, og staten har et moralsk ansvar for å gjøre dem fritt tilgjengelige for alle, mener mannen bak yr.no, Erik Bolstad.

AV LARS IVAR NORDAL

Taleteknologi og intelligente personlige assistenter er blitt snakkiser i dagens teknologiutvikling. Teknologiekspertene tror at vi om få år vil bruke stemmen til å styre dingser og maskiner rundt oss. Faktisk er mye av teknologien allerede tilgjengelig: Både Google og Amazon har utvikla såkalte talestyrte personlige assistenter som kan hjelpe oss med alt fra å bestille pizza til å dimme lyset i stua. I Norge har selskapet Max Manus utvikla dikteringsroboten Tuva, som gjør det mulig å «skrive med stemmen» og å styre datamaskiner ved hjelp av tale. De potensielle gevinstene er enorme; faktisk kan vi produsere tekst opptil fire ganger raske med stemmen enn med tastatur. Dessuten kan slik talestyring hjelpe arbeidsuføre med å komme tilbake i jobb.

– Det virker åpenbart at vi kommer til å snakke mye med *ting* i framtida. Men dersom det bare er jeg med min østlandsdialekt som blir forstått, da er det noen som har svikta. Dette handler i svært stor grad om tilgang til og utvikling av riktig datagrunnlag, sier Erik Bolstad.

Han er sjefredaktør for Store norske leksikon og en av dem som var med på å utvikle værtjenesten yr.no. Tjenesten ble en kjempesuksess blant annet fordi den ga fri tilgang til værddata som brukerne tidligere hadde måttet betale for.

– Den gangen da Meteorologisk institutt tok penger for disse dataene, var det ikke så mange som var interessert i dem. Instituttet tjente bittelitt penger på et produkt som det var brukt enorme mengder skattepenger på. Men da man slutta ►

Ny vegvisar for språkval i universitets- og høgskolesektoren

Norsk fagspråk står i fare for å miste fotfeste i delar av universitets- og høgskolesektoren. Språkrådet lanserer difor ein vegvisar som sektoren kan bruke for å gjere gode språkval. Vegvisaren er laga i samarbeid med tilsette i UH-sektoren.

– Vegvisaren inneheld ti konkrete råd som gjer det enklare for universiteta og høgskolane å gjere gode og systematiske språkval som sikrar framtida for norsk fagspråk. Det er viktig, ikkje minst fordi ni av ti studentar skal ut i eit norskspråkleg arbeidsliv og treng dette fagspråket. Gode språkval sikrar høg kvalitet i undervising, forskning, formidling og administrasjon ved høgskolane og universiteta, seier direktør Åse Wetås i Språkrådet.

Du finn vegvisaren på språkradet.no/uh.

å ta betalt, begynte folk å bruke dataene på måter man ikke hadde forestilt seg. Mitt favoritt eksempel er kioskkjeden Deli de Luca, som begynte å koble værdataene til bemanningssystemet sitt. Når det var fint vær om sommeren, visste kioskkjeden at folk dro til kioskene i nærheten av parker, men når det regna, dro de til kjøpesentrene. Så tilpassa Deli de Luca bemanningen etter dette. Dermed blir kundene betjent litt raskere, de ansatte slipper å løpe vettet av seg, og Deli de Luca tjener litt mer penger. Det hadde aldri skjedd dersom man måtte betale for disse dataene, tror Bolstad.

Han mener at flere statsorganer burde følge Meteorologisk instituttets eksempel.

– Mange som eier data nå, legger bevisst og ubevisst kjelker i veien for at dataene skal kunne brukes av andre. Jeg mener det er en helt sentral oppgave for staten å sikre allmenn tilgang til disse kildene. Det vil si: ingen registrering, ikke noe krav om å legge igjen telefonnummer og tilstrekkelig informasjon om ressursene.

Selvforsterkende mekanismer

I dag er det målloven som legger føringer for språkbruken i staten. Den stiller blant annet krav om at tjenester skal lages på nynorsk og bokmål til samme tid. Når taleteknologiske løsninger i statsorganene utvikles for begge målformer samtidig, og disse tjenestene blir gjort tilgjengelige for gjenbruk, blir det lettere for andre aktører å lage nye løsninger på begge målformer. Det samme gjelder for ressurser på norsk tegnspråk og de nasjonale minoritetsspråkene. På disse områdene er det i dag svært lite materiale tilgjengelig for utvikling av språkteknologi.

– Det viktige i denne sammenhengen er at det blir stilt krav i innkjøpsprosessene. Statlige organer må ta språklig ansvar – staten bør ikke kjøpe inn systemer som ikke støtter ulike språk. Ta iPhone som et eksempel. Apple kunne ha lagt operativ-

systemet iOS på nynorsk, men det har de valgt å ikke gjøre. Da mener jeg staten burde ha brukt innkjøpsmakta si og ikke kjøpt inn iPhoneer før iOS fins på både nynorsk og bokmål. Staten bruker en masse penger på slike innkjøp, og da må man også kunne stille krav, både til språk og til fri deling av data.

Lite land langt framme

Mange andre land står overfor lignende utfordringer. De store kommersielle aktørene prioriterer de store språkene først, mens mindre språk gjerne havner bakerst i køen. Like fullt er det noen som får det til. Et eksempel er Latvia. Latvisk er morsmål for knapt 1,5 millioner mennesker. Likevel er det blitt utvikla velfungerende språkteknologi, takket være aktiv innsats fra myndighetenes side.

– Vi har fått staten og regjeringa med på laget og fått dem til å forstå hvilke utfordringer vi står overfor. Det tror jeg har vært avgjørende, sier Jānis Ziedīņš, som er prosjektansvarlig for språkteknologi ved det statlige senteret for kulturinformasjonssystemer i Latvia.

En av suksesshistoriene i det latviske arbeidet er maskinoversetteren hugo.lv. Den er fritt tilgjengelig for alle, og den gir langt bedre og nøyaktigere oversettelser til og fra latvisk enn det en tjeneste som Google translate gjør. Årsaken er at maskinoversetteren er blitt mata med språkdata fra spesifikke fagfelter, for eksempel juss. – Dette hadde ikke vært mulig dersom statlige etater og organer ikke hadde villet dele sine oversettelser og språkdata, forteller Ziedīņš.

– Statsministeren har personlig engasjert seg for å få til en lovendring som vil føre til at alle statlige oversettelser blir tilgjengeliggjort for utvikling av språkteknologi. Men fremdeles er det mye å gjøre. Dette er en jobb man aldri blir helt ferdig med. ●

Husk språket når du skal digitalisere!

Digitalisering av tjenester er mer enn utvikling av tekniske løsninger. Brukervennlige digitale selvbetjeningsløsninger forutsetter et klart og begripelig språk, og de må omfatte begge målformer.

I digitaliseringsrundskrivnet som i 2017 gikk ut til departementer og statlige forvaltningsorganer, heter det «Et klart og brukertilpasset språk er en viktig forutsetning for at digitale tjenester blir tatt i bruk, og for at forvaltningens brukere forstår sine rettigheter og plikter. Det legges derfor til grunn at virksomhetene arbeider systematisk for at klart språk blir en del av utviklingen av de digitale tjenestene.»

I digitaliseringsstrategien for kommuner og fylkeskommuner (2017–2020) heter det: «Kommunal sektor må arbeide systematisk for at klarspråk blir en del av utviklingen av de digitale tjenestene.»

Når man skal lage ny tjeneste, bør man involvere aktuelle brukere. Slik finner man ut om språket er begripelig. Bli inspirert på klarspråk.no.

Vegen til meir og betre nynorsk

Språkrådet tilbyr mange læremiddel på nett, mellom anna nettkurset «Oi, på nynorsk!». Framlegg til korleis du kan ta dei i bruk, og andre resursar for opplæringsansvarlege, for leiarar og for skribentar finn du på språkradet.no/nettkurs.

Ny tegnspråkpris søker kandidater!

I år deler Språkrådet for første gang ut en tegnspråkpris. Prisen deles ut i anledning FN's nye internasjonale dag for tegnspråk i september, og vinneren får et diplom og 25 000 norske kroner. Kjenner du noen som har gjort en viktig innsats for norsk tegnspråk? Du kan nominere kandidater fram til 1. september.

Les mer på språkradet.no/tegnsprakpris.

— Bindestrekk (kort)

Inni samansetjingar

I ord som er sette saman av ei forkorting og eit ord eller ei bøyingsending:

- e-helse • e-post • EU-reglar • IT-kompetanse • PC-en/pc-en

I ord der førsteleddet er eit siffer eller liknande:

- 2.-prioritetslån • 50-årsdag • A4-format

I ord med dato eller samansetjing av siffer og forkorting:

- 1. mai-tog • 60 l-tank (ev. førstemaityog • sekstilerstank)

I nokre samansette uttrykk som viser til ein samanheng, eit forhold e.l.:

- svart-kvitt • romersk-katolsk

I samansette uttrykk med konjunksjon, preposisjon eller adverb:

- gå-sakte-aksjon • vegg-til-vegg-teppe

ikkje mellomrom
føre eller
etter streken

For utelatne ledd

I samansette uttrykk der eit ledd er utelate:

- helse- og sosialsektoren • til- og fråkopling • leiarkompetanse og -eigenskapar

Ofte blir ein bindestrekk hekta på det første ordet i døme som desse:
små og mellomstore foretak • til eller frå utlandet

Men det er både unødvendig og gale. Bindestrekk kan ikkje stå for eit sjølvstendig ord i setninga.

Eit godt døme på skilnaden mellom bindestrekk og tankestrekk:

- dobbeltmonarkiet Østerrike-Ungarn
(bindestrekk mellom jamstilte delar av namn)
- fotballkampen Østerrike-Ungarn
(tankestrekk i tydinga 'mellom ... og')

Set rett strekk!

Bindestreken og tankestreken liknar på kvarandre, men har ulike funksjonar. Her får du vite meir om dei viktigaste bruksområda til dei to teikna.

— Tankestrekk (litt lengre)

I somme uttrykk treng du begge strekane:

- Moss-Horten-sambandet
- 80-90-åra

Tankestrekk på tastaturet

Mac: Alt + bindestrekk. PC: Alt + 0150 på taltastaturet. I visse program, som Word og Outlook, kan du bruke Ctrl + minusteiknet på taltastaturet.

Føre og etter innskot (som alternativ til komma)

- *Ho greidde – takk og pris – å redde guten frå å drukne.*
- *Eg må understreke – og eg seier det berre éin gong – at du må levere i tide.*

Tankestreken skil ut innskotet på ein tydelegare måte enn komma.

Ved sitat

- – *No forstår eg, sa han.*

Ved heile kronebeløp

Tankestreken kan erstatta sifra 00 (0 øre) i heile kronebeløp:

- *Prisen er kr 450,-.*

Mellom siffer, namn o.a. i uttrykk som viser til intervall, strekningar, partar og motpolar

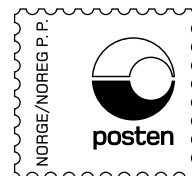
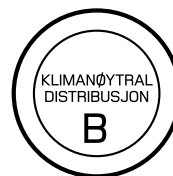
- *1. mai–10. september*
- *ei sakshandsamingstid på 3–5 månader*
- *toget Oslo–Bergen*
- *fotballkampen Rosenborg–Brann*

I slike tilfelle svarar streken til 'frå ... til', 'mellom ... og'.

mellomrom
føre og etter
streken

ikkje
mellomrom

Returadresse:
Språkrådet
Postboks 8107 Dep
0032 OSLO

SPRÅKTIPS

Klarspråkstipset

Hvis du skal beskrive en konkret handling, kan du gjerne gå rett på sak i stedet for å gå veien om et verbalsubstantiv på *-ing* eller *-else*.

- Oversittelse av søknadsfristen kan medføre avslag.
—> Hvis du ikke søker innen fristen, kan søknaden din bli avslått.
- Tildeling av studiested er ikke gjenstand for klage.
—> Studenter kan ikke klage på vedtak om tildeling av studiested.

Flere klarspråkstips får du i nettkurset «Den gyldne pennen» på klarspraak.no.

Visste du at ...

Å slå seg for brystet og å slå seg på brystet er to ulike handlingar?

Å slå seg for brystet (nynorsk òg for *bringa*) er eit uttrykk for hugbrot, trege og anger. Preposisjonen *for* finn vi òg i uttrykket at noko *fell ein tungt for brystet*. Lukasevangeliet kapittel 18 fortel om den sjølv gode farisearen og den audmjuke tollaren som gjekk opp til tempelet for å be. Om tollaren står det i nynorskbiplanane at han «slo seg for bringa», og i bokmålsbiplanane at han «slo sig for sitt bryst» (1930) eller «slo seg for brystet» (1978 og 2005). Så sa han: «Gud, ver meg syndaren nådig!» Du kan prøve å sjå føre deg ein Tarzantype som slår seg på brystet, og ein tregande tollar som slår seg for brystet. Om dét ikkje er nok til å halde uttrykka frå kvarandre, kan det vere lurt å liggje heilt unna varianten med *for* og heller omtale anger med andre ord.

Språkspørsmålet

Kva vil det seia å koma i krithuset? Det høyrest som eit fint og skrøpeleg byggverk?

Svar: Eit *krithus* (*kritthus* på bokmål) er ikkje noko byggverk, men eit lite «hus» à la brillehus. I norske dialektar har det vore mykje nytta om små smykseskrin.

Ordbog over det danske Sprog (<https://ordnet.dk/ods>) har denne definisjonen:

lille cylindrisk (blik)bøsse, delt ved en bund i midten i to med laag lukkede rum, hvoraf det ene anvendtes til opbevaring af kridt til regnskabsføring (smaagenstande til erindring m. m.), det andet til smaapenge. (endnu anv. i slutn. af 19. aarh. som pengepung af kvinder paa landet)

Å koma eller vera i krithuset hjå nokon er å stå høgt i kurs. Ordboka seier det slik:

... kunne raade over ens pengemidler ell. (snarere) være i ens erindring (idet en erindring om en opbevaredes i vedk.'s kridthus); dagl. være i ens gunst; være meget yndet af en; have en høj stjerne hos en.

Du finn mange språkspørsmål og svar på sprakradet.no/svardatabase.

Vedrørende angående og om

Skal du skrive *vedrørende* eller *angående*? Kanskje finnes det en enklere løysning?

I Bokmålsordboka er ordene forklart slik:

vedrøre ha sammenheng med, angå:
lovbrudd vedrørende narkotika / komme med kommentarer vedrørende det som blir sagt

angående med hensyn til, vedrørende, om *angående dette punktet / angående neste møte / et møte angående nytt reglement*

Begge ordene er temmelig formelle, *vedrørende* kanskje mest. Dersom du i stedet kan bruke det enkle ordet *om*, er det en mer elegant løysning. Også *når det gjelder* og *som gjelder* er synonymmer som godt kan brukes i vedtak. Disse uttrykksmåtene er både ledige og formelle nok.

SPRÅKEGGET

- sakset fra en rikssavis

Frykter storflom: Mjøsa tappes for vann - ber folk forberede seg

Alle vassdrag med respekt for seg selv tar ansvar for egen varslings!